

*Л. М. Герасіна,
д-р соціол. наук, професор*

*О. В. Фролова,
канд. філос. наук, доцент*

РЕЦЕНЗІЯ

НА КОЛЕКТИВНУ МОНОГРАФІЮ “МЕТАМОРФОЗИ ВИХОВАННЯ”

ЗАГАЛЬНА РЕД. В.І.АСТАХОВОЇ. – ХАРКІВ:

ВИД-ВО НАРОДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ, 2004. – 276С.

Освіта і виховання, як відомо, займають одне з чільних місць в універсаліях культури; у сукупності з етнокультурними традиціями вони постають як історико-культурні складові менталітету суспільства. Не випадково творець французької соціологічної школи Е. Дюркгейм стверджував: «Цивілізація можлива лише тоді, коли результати, отримані яким-небудь поколінням, передаються наступному поколінню таким чином, що може відбутися нагромадження культури».¹

У монографії, що підготував колектив авторів Народної української академії (м. Харків), здійснена спроба *на ґрунті нових методологічних підходів визначити місце і роль виховної роботи в сучасній вищій школі України*, проаналізувати ті зміни, які зазнала виховна діяльність в період трансформації суспільних відносин у країні. Існує точка зору, згідно з якою Вчитель, як лікар, має діяти за правилом “Не нашкодь!” Її прибічники вважають, що викладач вищої школи повинен виключно готувати фахівця, професіонала, а здійснювати виховання – значить втручатися до внутрішнього світу іншої людини, що не є потрібним у вищому навчальному закладі. Проте, хто може відповісти остаточно: до якого саме віку підлітки, молодь взагалі потребує виховного впливу, і з якого моменту тут слід ставити крапку?

Здається, що відповідь на ці питання чимало залежить від того, як трактувати сам зміст і призначення *виховання*. Цілком очевидно, що людина, приходячи у цей світ, піддається чи свідомо включається до процесу соціалізації. У своєму індивідуальному житті вона має відтворити чинну систему суспільних відносин, щоб не відчувати себе “соціальним ізгоєм”. Успіх розвитку особистості криється не тільки у створенні нового, а й у виході за межі даного. Безперечно, освітні пласти в педагогічній системі є визначальними, проте досвід показує, що навчання, яке нехтує гуманістичною, духовно-етичною складовою і виключно зорієнтоване на технологічну трансляцію знань, не забезпечує повного професійного успіху фахівця і може викликати кризу його соціокультурної та особистісної ідентичності.² Отже, проблему необхідності виховання як невід’ємного елементу навчального процесу у ВНЗ не тільки не можна знімати, але й навпаки, сьогодні вона набуває особливої ваги і гостроти.

Соціальні відносини, що складаються в освіті, належать до духовної сфери суспільства, яка, незважаючи на всю її консервативність і стійкість, досить сприйнятлива до соціальних інновацій. Саме в процесі освіти виявляються найрізноманітніші варіанти лабільних людських зв’язків інтелектуального, морально-етичного, комунікативного, владно-регулятивного й іншого характеру; усі вони наскрізь пронизані виховними впливами і домінуючим впливом авторитету педагога. Слід погодитись з авторами цієї

¹ Дюркгейм Э. *Социология и социальные науки // Философская и социологич. мысль.* – 1992, № 5, с. 118.

роботи, які наполягають, що систему освіти і виховання треба будувати таким чином, щоб діти (майбутні батьки) ще з шкільних років усвідомили необхідність жити у повній злагоді з природою та суспільством, не порушуючи гармонії того й іншого. Відповідно до цього, *головним змістом виховання студентства* потрібно визнати «формування інтелігентності та громадянської відповідальності», як стверджується у книзі.

Реалізуючи стратегічну мету роботи – *розкрити специфіку організації процесу виховання студентської молоді в суспільстві, що трансформується*, авторський колектив прагнув охопити якнайбільше форм освітянської діяльності та соціальних зв'язків вищої школи з державою і соціумом, що містять або сприяють відтворенню виховної роботи в колективі. Глибокої уваги читачів заслуговує розкриття в книзі таких питань, як:

- історія становлення системи виховання у вищій школі та теоретико-методологічні проблеми організації виховної роботи;
- формування особистості професіонала в умовах вищої освіти;
- забезпечення виховної спрямованості навчального процесу у ВНЗ;
- система взаємодії “викладач – студент” як основа виховної процесу в соціокультурному середовищі ВНЗ;
- роль кафедри, молодіжного культурного центру в системі виховання студентства;
- наукова діяльність студента як чинник формування і розвитку творчої особистості;
- особливості виховної роботи в інтегрованому навчальному комплексі, що відтворює модель безперервної освіти тощо.

Справедливо буде відзначити, що кардинальні перетворення у світі останніх десятиліть змінили саме людство, освіту та суб'єктів освітянського процесу, тобто принципово перетворились зовнішнє й внутрішнє середовище сфери освіти і виховання. Проте, міркуючи про глобальні процеси, дуже важливо не втратити зв'язок між об'єктивними, загальнозначущими речами і особистістю з її соціальними якостями, що передусім є продуктами виховання і самовиховання. Тут слід згадати геніальну в її простоті думку відомого філософа кінця ХХ ст. М. Мамардашвілі, що “справедливість, порядність, добро, краса – всі ці дорогоцінні нам речі існують тільки в тому разі, якщо є конкретні люди, які здійснюють їх на практиці... Щоб моральність була присутня в нашому житті, хтось має бути моральним. Якщо ніхто не вчиняє порядно, то порядності немає звідки взятися”.³

У рецензованій праці підкреслюється, що фундаментальними засадами стратегій “інноваційної педагогіки” та, відповідно, новітніх траєкторій виховного процесу має виступати нова філософія освіти, яка відповідає постмодерному інформаційному суспільству. Класична педагогіка безперечно має заслуги перед людством, проте, сучасна виховна парадигма піддає її критиці за абсолютизацію інтересів держави та суспільства, за “дорослоцентризм”, певну недооцінку студента як автономного суб'єкту освітньої діяльності, його особистісних запитів і потреб.

Інноваційна ситуація в сучасній педагогіці акцентує увагу на реалізації таких здібностей і вмінь учителя, вихователя, що виражаються, насамперед у діях *міжособистісного спілкування*: комунікативних (вербальних і невербальних), які діагностують, та спрямовуючих (у т.ч. дії по інформаційному керуванню партнером), що кооперують і мобілізують.

¹ Див.: Метаморфози виховання / За заг. ред. В.І. Астахової. – Харків: Вид-во НУА, 2004. – С. 5

¹ Цит. за: Щербенко Э. Цена простых вещей. Политическая актуальность Мамардашвили // День. – 1999. - № 7. – С. 6

В цілому новий погляд на професійну “модель” сучасного педагога, викладача вищої школи передбачає наявність у педагога не тільки таких якостей, як широкий світогляд; спеціальна ерудиція; вміння учить, керувати і направляти; здатність кваліфікувати розум, характер і поведінку людини; спостережливість; мовна культура. Сьогодні виховні функції педагогічної професії все більш залежать від *комунікативної культури, уміння слухати і вислухувати, проникливої спрямованості розуму, готовності не тільки виявляти блискучий інтелект, але й уміння співчувати, виявляти емоції* (керуючи ними), *небанальності суджень* (оригінальності), здатності до *нестандартних рішень і дій, сприйнятливості до нових ідей, форм і технологій* тощо.

Цілком переконливо автори монографії наголошують на тому, що для освітньо-виховного процесу принципово важливим є момент змістовної вираженості, системності та цілісності, що саме і відтворено в такому інтегрованому навчальному комплексі, яким є Харківський гуманітарний інститут “Народна українська академія”. Це дозволяє, наприклад:

- реально забезпечити наступність і єдність цілей, підходів і вимог в організації навчально-виховного процесу;
- звести до мінімуму рівень тривожності і стресогенні фактори при переході учня чи студента від одного освітнього шаблю до наступних, з одного учбового колективу до іншого;
- реалізовувати великомасштабні творчі, аматорські, дослідницькі й про-світницькі проекти, програми організації дозвілля та ін., здійснення яких потребує тривалого часу і передбачає участь різновікових груп учнів і студентів та професорсько-викладацького складу, що солідаризує колектив на міцних принципах внутрішнього патріотизму та сприяє усталенню традицій вищої школи тощо.

Зрештою, як приклад дослідницьких здобутків і практичних надбань, до цієї книги додається “Концепція виховної роботи в умовах функціонування системи неперервної освіти”, опрацьована в діяльності цього експериментального навчально-наукового комплексу, який здійснює повний цикл навчання від дошкільної до вишівської та після-дипломної підготовки.

В цілому ця наукова праця справляє враження своєчасного і глибокого проникнення у серцевину однієї з найважливіших освітянських проблем, що має гуманітарний характер, соціальну вагомість і безперечну актуальність, отже, на нашу думку, вона має викликати інтерес у науковців, викладачів і студентів, що готуються до педагогічної діяльності.